

TANDVÅRDSRAPPORTEN

Hur mår egentligen den svenska tandvården?

PRAKTIKERTJÄNST

Förord

Den svenska tandvården håller hög klass när den jämförs med andra länder, något som kan vara på väg att förändras. Den jämlika tandhälsan som byggts upp i Sverige under mer än hundra år - och som är ett signum för den svenska tandvården - riskerar att kraftigt försämrans om samhället inte tar itu med de stora utmaningar som tandvården står inför.

Föreliggande rapport belyser några av tandvårdens framtidsfrågor. Det utbildas för lite medarbetare samtidigt som en större del av både tandläkare och tandhygienister förväntas gå i pension under de närmaste åren. Nu går det inte längre att blunda för dessa utmaningar. Det behövs ett rejält krafttag om samhället ska lyckas bevara befolkningens goda tandhälsa.

I likhet med många andra samhällssektorer har covid-19-pandemin påverkat tandvården. Det finns ett uppdämt vårdbehov och en ökad vårdskuld inom tandvården runt om i landet. Undersökningar som Socialstyrelsen genomfört visar att besöken i tandvården minskade kraftigt under både 2020 och 2021 och många regelbundna tandvårdsbesök ställdes in. Under 2021 var frånvaron störst i åldersgruppen 24 till 69 år, en grupp som nu riskerar att få försämrad tandhälsa. Bland vuxna patienter som inte undersöktes 2020 syns redan ett större vårdbehov, i form av fler utdragna tänder och fler lagningar.¹

Trots att tandhälsan är en viktig del av en god folkhälsa hamnar tandvården ofta i skymundan i den svenska vårddebatten. Praktikertjänsts cirka 3 700 tandläkare, tandhygienister och tandsköterskor är en viktig del av det svenska vårdssystemet och med den här rapporten vill Praktikertjänst

”Målet för tandvården är en god tandhälsa och en tandvård på lika villkor för hela befolkningen.”

ge en djupare inblick i de utmaningar som den svenska tandvården står inför, men även lämna förslag på hur dessa kan mötas för att Sverige ska uppnå det mål som stipuleras i den svenska tandvårdslagen (1985:125):

Tandvården fungerar som bäst när alla, oavsett driftsform, med gemensamma krafter drar åt samma håll. Samhället behöver ta vara på den mångfald som finns, eftersom den ger nöjda patienter, hög tillgänglighet och kvalitet.

URBAN ENGLUND

Tandläkare och styrelseordförande

ANDERS JONSSON

Chefstandläkare

Så genomfördes undersökningen

Rapporten tar sin utgångspunkt i en undersökning som genomförts bland Praktikertjänst medarbetare under våren 2022. Totalt deltog 380 tandläkare. I undersökningen ställdes följande frågor:

- Vad är den privata tandvårdens största utmaningar de kommande åren?
- Upplever du svårigheter att rekrytera tandläkare, tandhygienister och tandsköterskor idag?
- Upplever du att din arbetsbelastning förbättrats eller försämrats de senaste åren?
- Upplever du att tandvårdens väntetider för patienterna har förbättrats eller försämrats de senaste åren?
- Vad ser du behövs för att tandvårdens väntetider ska förbättras i landsbygd och utanför de stora städerna?

Innehåll

Stor brist på tandvårdspersonal.....	04
Långa väntetider och problem med samordning av patienter.....	07
Ökande administrationsbörda tar tid från patienterna.....	09
Praktikertjänsts förslag för framtidens tandvård.....	11
Om Praktikertjänst.....	13
Fotnoter.....	14
Källor.....	15

Resultat

Stor brist på tandvårdspersonal

DAGENS UTBILDNINGSNIVÅER MOTSVARAR INTE MORGONDAGENS BEHOV

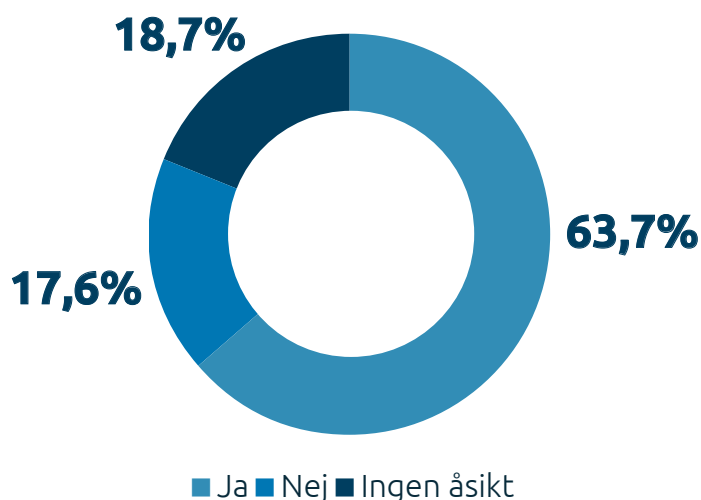
Tandläkarutbildningen omfattar idag fem års heltidsstudier på universitetsnivå och tandläkarprogrammet finns på totalt fyra orter: Malmö, Göteborg, Umeå och Stockholm. Tandhygienistutbildning finns i Göteborg, Jönköping, Karlstad, Kristianstad, Stockholm och Umeå.² I snitt examineras cirka 300 tandläkare³ och cirka 170 tandhygienister per år i Sverige⁴. Utöver dessa tillkommer ett fyrtiotal tandläkare som i genomsnitt flyttar till Sverige varje år.⁵

Men den svenska befolkningen har vuxit och fortsätter att växa. Sedan millennieskiftet har det därför gjorts stora satsningar på att bygga ut tandläkarutbildningen, men trots satsningarna finns ett tydligt underskott på personer som väljer att utbilda sig till tandläkare, vilket till stor del kan förklaras av att det fortsatt erbjuds för få utbildningsplatser.⁶

Utöver bristen på nyexaminerade tandläkare råder det även en stor brist på erfarna yrkesverksamma tandläkare. Socialstyrelsens rapport "Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård" (2020) slår fast att 18 av 20 regioner rapporterar att de har brist på tandläkare. Den bilden delas även av Praktikertjänsts medarbetare.

Upplever du svårigheter att rekrytera tandläkare, tandhygienister och tandsköterskor idag?

380 svar

Nästan 64 procent av medarbetarna i Praktikertjänsts tandvård uttrycker att de upplever problem med att rekrytera tandvårdspersonal och merparten av respondenterna svarar att de ser rekrytering som tandvårdens största utmaning de närmsta åren. I undersökningen lyfts även förutsättningarna för att behålla medarbetare och att hitta personal med rätt kompetens fram som stora utmaningar.

STORA PENSIONSavgångar ÄR ATT VÄNTA

Mot bakgrund av att för få tandläkare utbildas och att det redan idag råder brist på yrkesverksamma tandläkare, riskerar

”För oss som jobbar utanför storstäderna är en av de största utmaningarna att kunna rekrytera personal och i första hand tandläkare. Vi har gott om patienter men svårt att hitta personal. Just nu har jag en pensionerad kollega som hjälper mig två dagar per vecka och jag skulle lätt kunna anställa en heltidstandläkare”

BEHZAD SHARIFI

Praktikansvarig tandläkare i Region Värmland

utvecklingen att förvärras ytterligare de kommande åren. Även åldersfördelningen bland dagens tandläkare är mycket ojämn. Statistik från SCB år 2017 visar att av legitimerade tandläkare var nära 47 procent äldre än 50 år och 17 procent av dessa var tandläkare som snart går i pension, det vill säga mellan 60 och 64 år⁷. De cirka 300 tandläkare som utbildas per år kommer alltså behöva ersätta tusentals erfarna tandläkare som väntas gå i pension de kommande tio åren⁸.

UTMANING ATT REKRYTERA MEDARBETARE UTANFÖR DE STÖRRE STÄDERNA

I Socialstyrelsens rapport ”Tandhälsa 2017 slår myndigheten fast att det är stora regionala skillnader i att kunna rekrytera medarbetare med rätt kompetens. Färre tandläkare uppges vilja arbeta utanför de större städerna och i glesbygd. Detta riskerar att leda till en ojämlig tillgång till tandvård runt om i landet och därmed en försämrad tandhälsa bland befolkningen.

Dagens tandläkarutbildning finns vid lärosätena i Malmö, Göteborg, Stockholm och Umeå⁹. Med få utbildningsplatser utanför de större städerna konstaterar Folktandvården att rekrytering till mindre orter och landsbygd försåras. Redan för fyra år sedan skrev tandvårdscheferna inom Folktandvården från samtliga 21 regioner på ett upprop där de krävde att regeringen ska verka för att tandvårdsutbildning ska erbjudas på fler orter i Sverige. Bland annat har Region Jönköpings län ansökt om att starta en ny tandläkarutbildning i Jönköping, något som ännu inte godkänts.¹⁰

STÖRST UTMANINGAR I NORRA SVERIGE

Ojämligheten är speciellt tydlig i norra Sverige där Folktandvården i flera fall tvingats avstå från att erbjuda tandvård till vuxna patienter på grund av att det inte finns tillräckligt med personal¹¹. Detta får också stora effekter på de privata tandvårdsmottagningarna.

I mars 2021 presenterades utredningen "När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa". Utredningen konstaterar att Folktandvårdens barntandvård går med förlust i 15 av 21 regioner vilket drabbar mottagningar utanför de större städerna och i norra Sverige särskilt hårt.

I Region Norrbotten, Västerbotten och andra regioner i norra Sverige har Folktandvården ansvar för nästan alla barns tandvård. Många Folktandvårdsmottagningar på orter med en minskande befolkning har under de senaste åren tvingats stänga. Ekonomiska orsaker, svårigheter att rekrytera och kostnadsbesparingar anges ofta som skäl. Situationen leder samtidigt till att pressen på mindre aktörer, som behöver ta emot fler patienter, ökar och därmed också väntetiderna.¹²

Vidare har nya aktörer, tandvårdskedjor, etablerat sig med en ansats att rekrytera från framför allt Folktandvården till verksamheter i de 50 största städerna i Sverige, vilket ytterligare tömmer landsbygden på tandläkare.

FÅ TANDHYGIENISTER TROTS STOR EFTERFRÅGAN

Det är inte bara tandläkare som det råder brist på i det svenska tandvårdssystemet. I Socialstyrelsens arbetsmarknadsenkät från 2020 uppger 15 av 20 regioner att det även råder stor brist på tandhygienister.¹³

I rapporten förklaras bristen delvis av att Sveriges befolkningen växer i alla åldersgrupper. Likt tandläkare står tandhygienistyrket inför stora pensionsavgångar kommande år – samtidigt som för få examineras inom yrket. Rapporten tar inte upp tillgången på tandsköterskor då dessa inte är ett legitimationsyrke.

Långa väntetider och problem med samordning av patienter

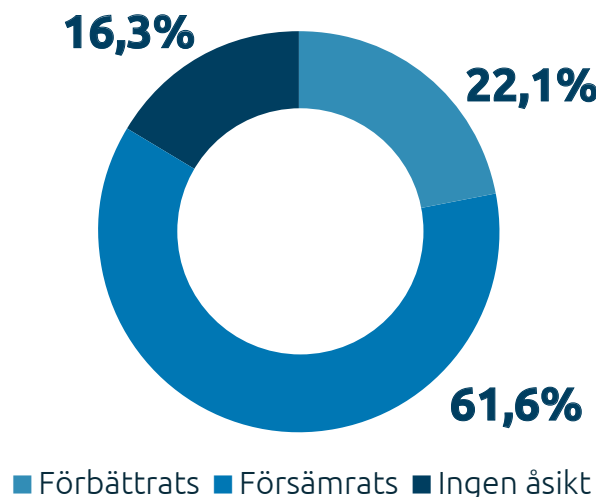
LÅNGA VÄNTETIDER OCH STORA REGIONALA SKILLNADER

Tandvårdens tillgänglighet skiljer sig åt både mellan och inom landets regioner. Många patienter får idag vänta länge innan de får en tid och tre av fem av de som tillfrågats i Praktikertjänsts undersökning upplever att väntetiderna har försämrats, alltså blivit längre, under de senaste åren.

Sett till antal tandläkare per 100 000 invånare råder det stora skillnader mellan olika regioner i landet. I Västerbotten fanns det år 2020; 91 tandläkare/100 000 invånare, motsvarande siffra i Dalarna är 61 tandläkare/100 000 invånare, i hela riket är siffran 81¹⁴. Ett tydligt exempel där köerna märks är tandreglering för barn och unga, där patienter i Region Blekinge kan få vänta upp till fyra år på behandling, samtidigt som väntetiden är betydligt kortare i angränsade regioner¹⁵.

Upplever du att tandvårdens väntetider för patienterna har förbättrats eller försämrats de senaste åren?

380 svar

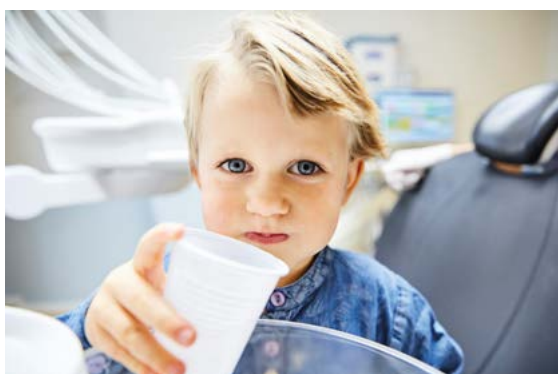
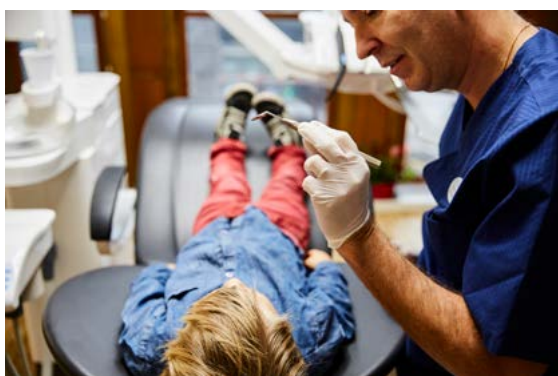

”Jag skulle säga att den största utmaningen för oss är att hitta och få in patienter i ett flöde som gör att vi kan ta emot dem utan att de får vänta någon längre tid.”

PER LEANDER

Praktikansvarig tandläkare i Region Jönköpings Län

Den pågående urbaniseringen leder också till att ett antal större tandvårdskedjor tar över i många städer (SOU 2021:8, 2021). Förändringen är något som även lyfts i utredningen "När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa" (2021). Att större tandvårdskedjor etablerar sig kan leda till att arbetskraften koncentreras till de större städerna och att landsbygden utarmas på tandvårdspersonal. Det riskerar även att slå ut Folktandvården och mindre tandvårdskliniker utanför storstadsregionerna, vilket späder på utvecklingen med att allt fler mottagningar försvinner från mindre städer och glesbygd.

”Väntetiderna har försämrats kraftigt vad gäller Folktandvårdens tillgänglighet. Förbättrats så tillvida att fler och fler tandvårdskedjor öppnar dörrarna och har stora problem att fylla sina luckor i tidböckerna. Vi har själva god tillgänglighet och kan alltid ta emot patienter med värk samma dag och andra problem inom någon dag och detta har ej ändrats den senaste tiden.”

MARCUS VELANDER

Praktikansvarig tandläkare i
Västra Götalandsregionen

Ökande administrationsbörda tar tid från patienterna

”Ett av de absolut största problemen jag ser inom tandvården är den alltmer intensiva administrativa belastning som läggs på oss som behandlare. Tiden som finns att faktiskt bedriva vård med patient i stolen minskar mer och mer.”

KOMMENTAR I UNDERSÖKNINGEN

I undersökningen uttrycker många en stor oro för den administrativa bördan som löpande ökar. Idag måste tandläkare genomgå omfattande myndighetskontroller och lägga mycket tid på att säkerställa att de följer regler och lagar, exempelvis krav från Strålsäkerhetsmyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen.

Dessa regelverk fyller en viktig funktion, men administrationsbördan och myndigheternas tillsyn slår ofta extra hårt mot små mottagningar där resurserna är mindre och kunskapen om lagar och regelverk är mer begränsad. Mer tid till administration leder också till att många mottagningar tvingas minska tiden med patienterna. Även i Praktikertjänst undersökning uppger sex av tio att deras arbetsbelastning ökat de senaste åren.

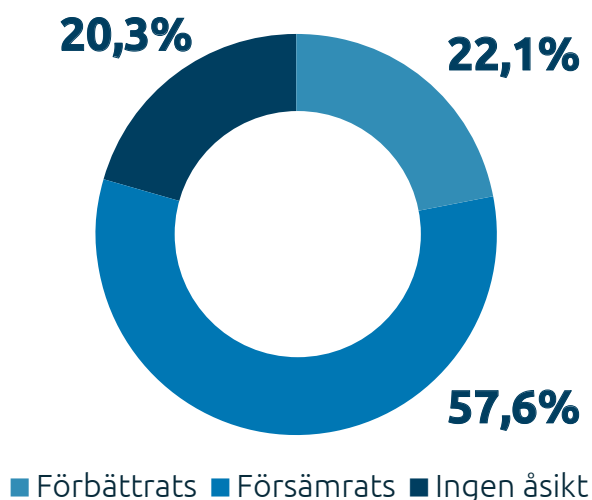
”Jag tror den administrativa biten vad gäller att bedriva tandvårdsklinik i Sverige kommer vara en stor utmaning. Som privat aktör står man i mer personlig direktrelation till myndigheterna som kontrollerar oss vilket kan utgöra en ökad press eftersom krav, lagar och förordningar och också kontroller ökar. En liten privat tandvårdsmottagning faller också ofta under samma regler och krav från myndigheterna som stora kliniker/vårdmottagningar vilket gör att större andel administration faller på klinikägare/verksamhetsansvariga.”

SIMON GRENLOV

Praktikansvarig tandläkare i Västra Götalandsregionen

Upplever du att din arbetsbelastning förbättrats eller försämrats de senaste åren?

380 svar

Praktikertjänsts förslag för framtidens tandvård

INFÖR ETT BASTJÄNSTGÖRINGSÅR SOM STIMULERAR TILL ARBETE DÄR BEHOVEN ÄR SOM STÖRST

För att behålla kvaliteten, skapa en jämlik tandhälsa och värna patientsäkerheten krävs att tandläkarutbildningen både kvalitetssäkras och utvecklas. Inom tandläkarutbildningen mellan åren 1984 och 1996 fanns en ettårig AT-utbildning som avslutades med examination. Lösningen fungerade väl och säkerställde att nyexaminerade studenter hade goda kliniska färdigheter, samtidigt som det ökade tillgången på tandläkare utanför de större orterna.

Idag finns AT-liknande system vid vissa tandläkarutbildningar i form av VFU (verksamhetsförlagd utbildning), men de behöver formaliseras och utvecklas för att nyutbildade tandläkare också ska få bättre förståelse för tandvården och den verklighet som råder ute på mottagningarna.

Praktikertjänst föreslår därför att det inom tandläkarutbildningen införs en ettårig obligatorisk bastjänstgöring med klinisk färdighetsträning. Vidare bör regionerna införa ett system med certifierade vårdutövare, både privata och offentliga, som ska stötta och handleda nyutbildade tandläkare eller tandläkare med examen utanför Sverige. På så sätt kan tandvården snabbt få fler kompetenta tandläkare i arbete.

Bastjänstgöringen bör kompletteras med en statlig stimulanspeng, ett bidrag som är högre i glesbygd och i de delar av storstäderna som det är svårt att rekrytera medarbetare till. Det är viktigt att komma ihåg att tandvård också är ett hantverk. Yrket ställer höga krav och det krävs många timmar med patient för att bli duktig. Genom ett system med bastjänstgöring kan tandvårdens olika aktörer ta gemensamt ansvar för tandvården och munhälsan i hela Sverige och inte bara i de mest attraktiva orterna.

ÖPPNA TANDVÅRDSUTBILDNINGAR PÅ FLER ORTER

Idag är det bara möjligt att utbilda sig till tandläkare i fyra större städer (Malmö, Göteborg, Umeå och Stockholm). Tandhygienistutbildning finns på fler studieorter (Göteborg, Jönköping, Karlstad, Kristianstad, Stockholm och Umeå), men Praktikertjänst bedömer att det finns flera fördelar med att nya tandvårdsutbildningar öppnar på mindre orter.

Initiativet från Region Jönköpings län är ett bra exempel där nya utbildningsplatser kombineras med praktik på mindre orter ute i regionerna. Genom att utöka antalet lärosäten kan man även förenkla rekryteringen i hela landet och antalet praktikplatser på mindre orter skulle kunna öka.

PRIVATA VÅRDGIVARE ÄR RYGGGRADEN I SVENSK TANDVÅRD – KRÄVS TYDLIGHET OCH LIKABEHANDLING

För att lösa bemanningsfrågan har vissa regioner börjat att ta in hyrtandläkare. Men bemanningsföretag kommer inte långsiktigt att lösa dagens kompetensbrist på tandläkare, tandhygienister och tandsköterskor. I stället behöver antalet kliniker och utbildningsplatser öka. Den privata tandvården är en central komponent för att kunna erbjuda jämlik och högkvalitativ tandvård i hela landet.

Idag finns drygt 8 000 verksamma tandläkare i Sverige och nästan 4 000 av dessa arbetar i privat verksamhet¹⁶. Men för att små mottagningar ska ha möjlighet att bedriva tandvård måste regler och tillsyn anpassas utifrån verksamhetens storlek. De administrativa kraven får inte bli så höga att de riskerar att ta onödigt mycket tid från patientarbetet.

Svenskt kvalitetsindex, SKI, mäter varje år kundnöjdheten i en rad olika branscher, däribland tandvården. De senaste åren har den privata tandvården placerat sig i topp i med Praktikertjänst i täten. I årets mätning fick Praktikertjänst ett index på 82,4 och den övriga privattandvården 80,8. Inte minst visar den höga patientnöjdheten att den privata tandvården är en viktig del av den svenska tandvården.¹⁷

Om Praktikertjänst

Praktikertjänst är Sveriges största vårdkooperativ med över 1 000 vårdmottagningar som ägs av läkare, tandläkare, sjuksköterskor, tandtekniker och fysioterapeuter över hela landet. Hos oss är det vi som utför vården som också driver den.

Praktikertjänst behandlar en tredjedel av Sveriges tandvårdspatienter på fler än 825 mottagningar. Vi är 3 700 tandläkare, tandtekniker, tandsköterskor och tandhygienister som dagligen utför viktiga insatser för folkhälsan och för enskilda patienter.

När vårdpersonalen själva får bestämma ökar engagemanget och vårdkvaliteten. Vi prioriterar det som är allra viktigast – mer tid till patienterna och hos oss får patienterna träffa samma tandläkare, besök efter besök. Att kontinuitet gör skillnad blir ännu tydligare nu – i en tid där digitala möten blir en viktigare del av vården.

Fotnoter

1. Effekterna av pandemin syns fortsatt i tandvården. Socialstyrelsen. (2022).
2. Vill du bli tandläkare? Sveriges Tandläkarförbund. (2022).
3. Trender och Prognoser 2020. Statistiska Centralbyrån. (2020).
4. Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso-och sjukvård samt tandvård. Socialstyrelsen. (2018).
5. Trender och Prognoser 2020. Statistiska Centralbyrån. (2020).
6. Trender och Prognoser 2020. Statistiska Centralbyrån. (2020).
7. Trender och Prognoser 2020. Statistiska Centralbyrån. (2020).
8. Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso-och sjukvård samt tandvård. Socialstyrelsen. (2020).
9. Vill du bli tandläkare?. Sveriges Tandläkarförbund (2022).
10. "Dags för en ny tandläkarutbildning för hela Sverige". Dagens Samhälle. (2022).
11. Kommer Folktandvården i norra Sverige att finnas kvar?. Dental 24 (2022).
12. Kommer Folktandvården i norra Sverige att finnas kvar?. Dental 24 (2022).
13. Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso-och sjukvård samt tandvård. Socialstyrelsen. (2020).
14. Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård. Socialstyrelsen. (2020).
15. Långa köer till tandreglering – stor skillnad mellan regioner. SVT. (2022).
16. Tandvården i siffror. Privattandläkarna. (2022).
17. SKI Tandvård. Svenskt Kvalitetsindex. (2022) .

Källor

Dagens Samhälle. (2022). "Dags för en ny tandläkarutbildning för hela Sverige".
<https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/dags-for-en-ny-tandlakarutbildning-for-hela-sverige/>

Dental 24. (2022). Kommer Folk tandvården i norra Sverige att finnas kvar?
<https://dental24.se/aktuellt/kommer-folk-tandvarden-i-norra-sverige-att-finnas-kvar/>

Privattandläkarna. (2022). Tandvården i siffror.
<https://ptl.se/branschfakta/tandvarden-i-siffror/>

Socialstyrelsen. (2019). Tandhälsoregister - allt friskare tänder men skillnaderna ökar.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/halsodataregister-tandhalsoregister-nyttan-med-register.pdf>

Socialstyrelsen. (2018). Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso-och sjukvård samt tandvård.
<https://slf.se/app/uploads/2018/05/bedomning-av-tillgang-och-efterfragan.pdf>

Socialstyrelsen. (2020). Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso-och sjukvård samt tandvård.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-2-6638.pdf>

Socialstyrelsen. (2022). Effekterna av pandemin syns fortsatt i tandvården.
<https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/effekterna-av-pandemin-syns-fortsatt-i-tandvarden/>

Statistiska Centralbyrån. (2020). Trender och prognoser 2020.
https://www.scb.se/contentassets/3fbf2376d5aa43d6a8c52b7911bd3f59/uf0515_2020i35_br_am85br2101.pdf

Svenskt Kvalitetsindex. SKI Tandvård 2022. 2022.
<https://www.kvalitetsindex.se/wp-content/uploads/2022/03/SKI-Tandvard-2022-2.pdf>

Sveriges Tandläkarförbund, Vill du bli tandläkare? 2022.
<https://tandlakarforbundet.se/student/vill-du-bli-tandlakare/>

SVT. (2022). Långa köer till tandreglering – stor skillnad mellan regioner.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/blekinge/lang-vantan-pa-tandreglering>

Veronica Palm. (2021). När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa:
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/03/sou-20218/>

Vi finns i hela Sverige

600

tandvårdsmottagningar

87

vårdcentraler

80

specialistmottagningar

49

rehabmottagningar

Praktikertjänst AB, 103 55 Stockholm
Besöksadress: Adolf Fredriks Kyrkogata 9
Telefon: 010-128 00 00

www.praktikertjanst.se

Följ oss på Facebook, Twitter och LinkedIn.

 PRAKTIKERTJÄNST